

behandles Overgangen fra den ældre Stenalder, Nordens »ben-ålder« (Mullerupkulturen) og Skaldyngernes Kulturer. Derefter følger Forf. de neolitiske Kulturer op gennem Europa i deres Udvikling fra det østlige Mellemeuropa mod Nord og Vest; Kulturen i Hyrde- og Agerbrugslandene i Donauegnene, deres Modsætning i den nordiske Fisker- og Jægerkultur, der har bevaret flere Træk fra Palæolitikum, og Overgangsleddet mellem disse, Kulturerne i Mellem-Europa, der har forbundet den nye neolitiske Teknik med Nomadekulturen. A. W. Brögger, Oslo, skildrer Bronzealderen. Fra den iberiske Halvø har Kendskabet til Bronzen bredt sig op i Europa. Vesteuropa skildres som en sammenhængende Kulturprovins; i Øst danner de tidligere østrig-ungarske Lande et andet Omraade, hvor Böhmen-Mähren og Ungarn hver har sine Ejendommeligheder i Udviklingen. Bindets andet Bidrag slutter med en Behandling af Nordens Bronzealder, hvori Skildringen af Danmarks rige Bronzekultur er det naturlige Midtpunkt. Klarlæggelsen af Hallstadt- og La-Tène-Tidens kulturhistoriske og arkæologiske Betydning er Hovedafsnittet i H. Sleteligs Behandling af Jernalderen. I de følgende Afsnit om germansk Kultur i Romertiden, Germanerne og Merovingerriget og Nordens Vikingetid griber Skildringen over mod historisk Grund. Beretning om Jernalderen i Finland og Baltikum, af lappisk Kultur, af Venderne i Mellemeuropa og af Irland og Skotland efter Romertiden afrunder Skildringen af den sidste forhistoriske Kulturperiode.

Otto Koefoed Petersen.

Et særkende for de mange samlede fremstillinger af den græske historie, som det 20. årh. foreløbig har bragt, er den stadig stærkere fremhævelse af, hvad man kan kalde den verdenshistoriske linje. Det er perspektiverne bagud mod forudsætningerne i orienten og fremover gennem hellenismen, som forskningen især har samlet sig om at uddybe, medens studiet af den egentlige, klassiske græske historie ikke har været genstand for en tilsvarende gennemgribende fornyelse i de almindeligere synspunkter. Typisk for den moderne forsknings standpunkt og behandlingsmåde er den fremragende klare og kloge, oversigtsmæssige skildring som den bekendte papyrusforsker Ulrich Wilcken har givet i sin lille håndbog, *Griechische Geschichte im Rahmen der Altertumsgeschichte* (1. udg. 1924, 2. revid. udg. 1926). I høj grad lærerig og nyttig, særlig til orientering om de nyeste undersøgelser, er også W. Otto: *Kulturgeschichte des Altertums. Ein Überblick über Neuerscheinungen* (1925), ikke mindst på grund af

de omfattende litteraturhenvisninger og det fortræffelige register. Fra fransk side er i den af G. Glotz redigerede *Histoire générale* (se foran p. 326 f.) ved selve hovedredaktøren påbegyndt en skildring af den græske historie, hvis første bind (1925) giver en grundig og reel skildring af de ældste tider indtil Perserkrigene.

Arkæologiske fund, sprog- og stednavneforskningen, og endelig tolkningen af nyfundne hittitiske kileskriftstavler, der giver os daterbare efterretninger, kaster stadig nye strejflys henover Grækenlands ældste historie. Man mener således nu at kunne fastslå, at den befolkning, der sad i Grækenland forud for de indogermanske indvandringer ca. 2000 f. K. — Karerne som man kalder dem — var en gren af den vidtudstrakte »lilleasiatiske« urbefolkning (hvortil Hittiter, Fryger m. m. hørte), og beviser herfor finder man især ved studiet af de mange ugræske stednavne i Grækenland (f. ex. endelserne -assos og -nthos), der har deres nærmeste analogier i de lilleasiatiske sprog. Fra disse sprog, der nu anerkendes for en sammenhængende sproggruppe, er også talrige låneord optaget i græsk, tildels måske først i 2. årtusinde gennem kretisk påvirkning. Også i Grækernes religion er der meget, der er overtaget fra den ældre, førgræske kultur, således formodentlig selve gudinden Athena.

Den glimrende mykenske kultur ca. 1400 f. K. er forlængst bragt for dagens lys af arkæologerne; men at baggrunden herfor er et virkeligt achaiisk storrige, har vi først i de seneste år fået en anelse om gennem tolkningen af de hittitiske indskrifter fra Boghaz-Keui, hvor kongen af Achchijavā (formentlig Achaia) i aktstykker nævnes sideordnet med storkongerne af Ægypten, Babylonien og Assyrien. — Senest i 13. årh. f. K. brød Illyrerne nordfra indover den vestlige del af det nordlige Balkan og trængte Thrakerne østpå (talrige thrakiske stednavne er nylig påvist i Illyrien), og dette folketryk forplanter sig vidt omkring, dets virkninger kan følges lige til den ægyptiske grænse (ødelæggelsen af det stærkt befæstede Troja — 6te by — før 1200, Hittiterrigets undergang ca. 1190 og Ægypterkongen Ramses III.s samtidige kampe med folkeslag, Filistrene o. a., der vælder sydpå gennem Syrien for at finde nye boliger). Det illyriske fremstød giver også anledning til de thessaliske og doriske vandringer ned gennem Grækenland (sprogmandene lærer os, at den doriske dialekt hører til den nordvestgræske gruppe, og Dorerne har antagelig boet i Pindosområdet V. for Thessalien; landskabet Doris må være en af deres stationer på vandringen sydpå til Peloponnes). Derimod er den græske kolonisation af Lilleasien påbegyndt allerede inden de doriske vandringer, men er naturligvis yder-

ligere fremmet gennem disse. — Grækernes søfart er tidlig blevet udviklet, mykensk kunstindustri er allerede i midten af 2. årtusinde blevet bragt til Syditalien og Sicilien, og man vil ikke mere anerkende Foinikerne som Grækernes læremestre i søfarten. Der er ingen foinikiske låneord imellem Homers nautiske udtryk. Grækernes forbindelse med Orienten er heller ikke alene blevet formidlet af Foinikerne, men er ogsaa foregaaet over land, ad de store karavaneveje gennem Lilleasien. Foinikernes kultur præges af uselvstændighed, i deres kunstindustri imiterer de deres naboer. (Fr. Poulsen: *Der Orient und die frühgriechische Kunst*, 1912, indtager stadig en central plads i diskussionen herom. En klar og besindig oversigt over hele den foinikiske kultur giver G. Contenau: *La civilisation phénicienne*, 1926). Glasfabrikationen er et ægyptisk lån, og selv æren som bogstavskriftens opfindere vil man nu frakende dem, efter at A. H. Gardiner på monumenter fra Sinaihalvøen har konstateret et af de ægyptiske hieroglyffer afledet alfabet. Hele dette spørgsmål er dog endnu meget uafklaret.

Den græske kolonisationshistorie i 8.—6. årh. f. Kr. er et virkeligt stykke verdenshistorie. Den økonomiske baggrund herfor er, forekommer det mig, ypperligere end tidligere skildret af Russeren M. Rostowzew i hans — pragtfuldt illustrerede — *A History of the Ancient World, I. The Orient and Greece* (1926). Grundlaget for opblomstringen af Grækernes handel var udviklingen af deres vin- og olivenavl, idet disse kvalitetsprodukter overalt åbnede de store markeder for dem, særlig østerpå. Industri i større format lærer Grækerne på Lilleasiens kyster af deres naboer, der tidligere end Grækerne var store industri- og handelsfolk; møntprägningen er jo en lille-asiatisk (lydisk) opfindelse fra o. 700 f. Kr. — Den ensidige udnyttelse af jorden med exporten for øje samt industriens udvikling griber dybt ind i samfundslivet (slaveriets væxt) og nødvendiggør sikrede tilførsler udefra af levnedsmidler, og ikke mindst hertil tjener de talrige græske kolonier, der nu anlægges både i det vestlige middelhavsbækken, ved Ægæerhavets nordkyster og ved Sortehavskysterne. Det sidste sted var der mægtigt fiskeri (tunfisk, »oldtidens sild«), og sikringen af korntilførslerne fra Krim og de russiske kyster spiller en dybt indgribende rolle i græsk, særlig athensk, politik. At græsk kultur tidlig har vundet indpas heroppe, viser de russiske udgravninger ved Kertsch; jonisk keramik er nået frem til Kjev, ja der er spor af tidlig græsk handelsvirksomhed helt ind i Sibirien. Studiet af græsk kulturs indflydelse i Sydrusland og dens berøring med den skytiske har været et af centrene i de sidste tiårs forsk-

ninger, særlig ved russiske arkæologer og historikere som Rostowzew o. a. — Fra Makedonien fik Grækerne uhyre vigtige tilførsler af tømmer til skibs- og husbygning, og dette er grunden til, at Athen i sin stormagtstid — skæbnesvangert nok — støtter Makedoniens udvikling henimod monarkisk koncentration, der fremmer ordnede tilstande i landet.

Gennem den vidtspændende vareudvexling yder Grækerne, og særlig Athenerne, deres bidrag til udviklingen af et mellemstatligt interessefællesskab. Men det er dog først Makedonerne, der skaber en egentlig græsk verdenspolitik, som det er Hellenismen, der skaber en græsk verdenskultur og gør Græsk til et verdenssprog. I vurderingen af det makedonske formynderskab, som blev påtvunget Grækerne, og som tilintetgjorde deres politiske selvstændighed, er man nuomstunder, særlig i Tyskland, lovtlig tilbøjelig til at lade magt være ret. Athen og de andre græske stater befandt sig i det 4. årh. i en nedgangsperiode; men ingen ved, om de ikke kunde have rejst sig til en ny blomstring. Det er selvfølgelig ganske unyttigt at spekulere over, hvad der kunde være kommet; men derfor er man ikke ude over den kendsgerning, at sådanne muligheder faktisk tilintetgjordes af den makedonske overmagt. Imponerende er dog det billede, der nu lader sig tegne af den græske expansion som følge af Alexanders erobring af de orientalske riger. Særlig på økonomisk område er opsvinget af uhyre dimensioner, se U. Wilcken: *Alexander der Grosse und die hellenistische Wirtschaft*, i Schmollers Jahrbuch XLV (1921). Der udvikler sig en verdenshandel, en international vareudvexling, der rækker helt frem til Kina og Bagindien og i modsat retning til Kongo. Man har endog sidestillet Persertogets betydning for den græske verden med Amerikas opdagelse for en senere tids Europa, og i Eduard Meyer: *Blüte und Niedergang des Hellenismus in Asien* (1925) — en forelæsning, som oprindeligt er holdt i Uppsala — sammenlignes de græske kolonisationer i Perseriget med de europæiske udvandring til Amerika i det 19. årh. og med koloniseringen af Østtyskland i 12.—14. årh. Ved Indiens grænser hævdede hellenistisk kultur sig gennem tre århundreder; betydningen heraf kan bedst iagttages på kunstens område, idet græsk menneskefremstilling og græsk perspektivisk maleri på afgørende måde kom til at påvirke den indisk-buddhistiske kunst, og med den buddhistiske religion nåede denne indflydelse frem til Kina. Hellenismens indflydelse i Centralasien skildrer Arthur Christensen i første bind af den af Aage Friis redigerede *Oriensens Forntidskultur*, Stockholm 1927.

Poul Nørlund.